

УДК 159.9

Гайворонська Т.О.

канд. філос. наук, доц., декан ФСН НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ЯК СВІТОГЛЯДНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПСИХОЛОГІЇ

Проблема взаємовідносин філософії та психології була важливою з моменту формування психології як самостійної науки. Вона не втратила своєї актуальності і в сучасному світі у зв'язку з питанням подальших перспектив розвитку самої психологічної науки. Починаючи з другої половини XIX століття, психологія, намагаючись відповідати науковому ідеалу, наслідувала принципи «будови» природничих наук. З моменту становлення психології як самостійної науки в її історії були періоди розквіту і криз, однак вона досі не

досягла парадигмальної стадії розвитку і не є єдиною науковою дисципліною, а являє собою збірку різних напрямів і шкіл. В психології досі залишається невирішеною проблема її предмета, сенсу й наукового змісту фундаментальних категорій.

В філософських роздумах багатьох мислителів 20-21 століть ми стикаємось з думкою про трагічне буття людини в сучасному світі. В наш час недостатньо констатації факту такого трагізму, необхідним є пошук шляхів виходу із ситуації відчуженості людини від світу, іноді й відчуженості від самої себе, приреченості «бути іграшкою в руках стихійних сил». Це можливо лише за умови об'єднання зусиль багатьох наук, об'єктом вивчення й дослідження яких є людина.

При цьому філософії в системі знань про людину належить особливе місце, тому що саме філософія є тим типом світогляду, який вперше звернувся до проблеми сутності людини, намагаючись раціонально осмислити сенс її буття та місце в світі. Психологія, яка два тисячоліття розвивалась в межах філософського знання, а потім, намагаючись стати незалежною від «материнського лона», відмовилась від багатьох досягнень філософії в пізнанні феномену людини.

При цьому самостійність психології на той момент виявилася несправньою, тому що психологія потрапила в залежність від фізіології: психологія при розгляді закономірностей душевних явищ причину їх вбачала в фізіологічних процесах, які протикали в організмі людини.

Психологія прагнула все більшої об'єктивності у вивченні і визначенні людини, відмежовуючись при цьому від первісного предмету свого вивчення – душі, ставлячи на її місце то свідомість, то поведінку, то когнітивні процеси. На мою думку, головним завданням психології є з'ясування духовної природи людини. Психічне життя людини є проявом її взаємодії з навколишнім світом, яке може вивчатися як об'єктивне явище. Для розуміння і побудови своїх відносин з оточуючим світом людині необхідне і самопізнання, засноване на суб'єктивному досвіді. Слід зазначити, що багато проблем психології, пов'язаних зі з'ясуванням духовного та душевного життя людини, не можуть бути вирішеними за допомогою лабораторно-експериментальних методів, які психологія прагне використовувати в своїй методологічній базі. Існує багато питань психології, які вирішуються на рівні саме філософської методології. Це стосується однієї з важливих проблем психології – проблеми походження та сутності свідомості, природи вищих форм людського мислення і моральної свідомості людини, взаємодії людини та суспільства в різних сферах соціального буття людини.

Вирішення цієї та інших проблем психології можливе через подолання традиційного протиставлення метафізичної методології методам природничих наук, подолання заперечення філософсько-методологічної

проблематики як позбавленої духовно-практичного та евристичного значення. Це ставить перед психологічною наукою нові завдання, від успішного рішення яких залежить подальший розвиток психології як теоретичної дисципліни, а також практичне застосування її досягнень.

Незважаючи на прагнення психології до незалежності від філософії, вона залишається пов'язаною з нею. Це стосується понять (свідомість) і принципів (зокрема, принципу детермінізму), методів (індукції і дедукції, аналізу і синтезу, узагальнення та інш.), які психологія використовує в своїх теоретичних та практичних дослідженнях. Відмовившись від абстрактності філософських ідей, психологія, тим не менш, залишилась в її «тенетах», коли почала вивчати не живу, конкретну людину, а абстрактного індивіда як середньостатистичну одиницю. К.Г. Юнг ще в XX столітті писав про неправомірність такого підходу до вивчення і розуміння сутності людини. Він також вказував на те, що психологія, яка є самою молодшою з емпіричних наук, зазнає величезних проблем з визначенням самого предмету своїх досліджень. Наблизитись до пізнання глибинних основ людського буття, справжньої сутності людини психологія, на мій погляд, зможе лише тоді, коли звернеться до філософських концепцій людини, фундаментальних світоглядних та етичних знань, які є основою психологічних теорій та експериментів. Повернення філософії в психологію як методологічної та світоглядної основи дозволить психології об'єднати існуючі напрямки психології, стати єдиною науковою дисципліною про духовне і душевне в людини, а також однією з головних наук про людину та її статус в світі не тільки як суб'єкта пізнання, а і як моральної істоти, спроможної зробити цей світ кращим. Це особливо актуальне в сучасному світі, коли духовне в людини підпорядковане матеріальному благополуччю.